

El tomàquet

(ALDC, V, 1131. El tomàquet)

El tomàquet, fruit de la tomaquera (*Lycopersicon esculentum* o *Solanum lycopersicum*), té forma generalment arrodonida, de color sovint vermell quan és madur i amb moltes llavors a la polpa. Cultivada la tomaquera en horts familiars entre els s. XVI-XIX, assolí un conreu important en la segona meitat del s. XIX. El cast. *tomate* (com el port. i gall.), procedent del nahua *tomatl*, és el punt de partida de les var. cat.: *tomate*, catalanitzada en *tomàtec*, com *tave* > *tàvec* (var. *tomàtic* 40, 72, 109, 114; *tomàtet* 49, amb consonant epitètica); del plural *tomates* 89 es va formar un singular *tomata*, com de *coces* > *coça* (en lloc de *coç*), modificat en *tomaca* (var. *tomaco* 176), per dissimilació de dentals o potser per atracció de *pataca* ‘patata’, tubercle procedent també d’Amèrica i introduït a la Península a la mateixa època;

la convivència de *tomàtec* i *tomaca* va generar *tomàquet* (var. *tomàquec* 35), si aquest no és una simple metàtesi de *tomàtec*. *Tomàtiga*, amb les var. *domàtiga* 73-75, 78-80 i *tomàtica* 92, podria ser una homonimització amb *dalmàtiga/daumàtiga* ‘túnica dels eclesiàstics’. L’alg. *pomata* 85 és manlleu al logudorès *pumatta*, on va arribar des del cast. *tomate* o el genovès *tumate*, amb el canvi *t- > p-* potser per atracció de l’it. *pomodoro*.

La var. més acostada al mot d’importació, *tomate*, es concentra a l’oest del cat. nord-occ. Les més allunyades del mot originari es troben en el cat. central *tomàquet* i el bal. *tomàtiga*.

Són mots normatius *tomàquet* amb els considerats “dialectals” *tomata*, *tomàtec*, *tomàtiga*, *tomàtic*, des del *DOrt*, 1917.

